

Din Değiştirmede Cinsiyet Rolü: Belçika Örneęi¹

Zekiye DEMİR*

The Role of Gender in Religious Conversion: The Belgian Case

Citation/©: Demir, Zekiye, (2013). The Role of Gender in Religious Conversion: The Belgian Case, *Milel ve Nihal*, 10 (1), 157-186.

Abstract: This study focuses on the gender sensibility of changes in perception, attitudes and behaviours of the adults converted to Islam, before, during and after the conversion process. For this purpose, a survey was carried out in 2013 with 107 Belgians, being 57 female and 50 male, converted to Islam. It has been found out that the differentiations in the obligations in Islam for men and women also cause differentiation in the process of religious conversion.

Key Words: Religious conversion, gender, Belgium.

Atıf/©: Demir, Zekiye, (2013). Din Değiştirmede Cinsiyet Rolü: Belçika Örneği, *Milel ve Nihal*, 10 (1), 157-186.

¹ Araştırmanın alan uygulamasındaki tüm aşamalardaki katkısından dolayı Belçika Din Hizmetleri Müşaviri Prof. Dr. Halife Keskin'e, anketin Felemenkçe çevirisi ve açık uçlu soruların Türkçeye tercümesinden dolayı Belçika DİTİB din görevlisi Betül Demirköparan'a, anket verilerinin analizdeki katkısından dolayı da TÜİK eski başkanı Ömer Toprak'a teşekkür ederim.

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Uzman [zekiyedemir@gmail.com]

Öz: Bu çalışma, sonradan Müslüman olan yetişkin bireylerin Müslüman olma öncesinde, sürecinde ve sonrasındaki algı, tutum ve davranış değişikliklerinin cinsiyete karşı duyarlı olup olmadığını konu edinmektedir. Bu amaçla 57'si kadın 50'si erkek olmak üzere sonradan Müslüman olan 107 Belçikalı ile 2013 yılında bir anket çalışması yapılmıştır. İslam dininin kadın ve erkeğe yüklediği yükümlülüklerin farklılığının, din değiştirme sürecini de farklılaştırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din değiştirme, ihtida, cinsiyet, Belçika.

Giriş

Literatürde *din değiştirme*; bir dinden başka bir dine geçme, bir din içinde farklı bir mezhebe geçme, dinsiz iken bir dini seçme, bir dine mensup iken dinsiz olma veya mensup olduğu dine ait bir şey yapmaz iken dinin gereklerini yerine getirmeye başlama olmak üzere, bir kısmı geniş bir kısmı dar farklı birçok anlamlarda kullanılmaktadır. İnanç veya ibadet bakımından nelerin yapılması veya yapılmaması durumundan bir dinin mensubu olunacağı veya dinden çıkılacağı, doğal olarak, öncelikle din bilginlerinin ilgi alanına giren bir konu olarak kalmıştır.

Tarihi dinlerle eşit olan din değiştirme olgusunun sosyal bilimlerin ilgi alanına girmesi ise görece yenidir. Avrupa ve Amerika'da din değiştirmenin bilimsel çalışmalara konu olması 1900'lere dayanır. Din değiştirme ile ilgili ilk bilimsel çalışmalar Hıristiyanlık içinde bir kiliseden başka bir kiliseye geçiş ile ilgilidir (Neumueller, 2013:42). 1960'lara kadar din değiştirme konusunda yapılan çalışmaların çoğu din psikologları tarafından gerçekleştirilmiş ve doğal olarak da din değiştirme daha çok psikolojik açıdan ele alınmıştır. 1965 yılında Earl H. Furgeson tarafından yazılan bir makalede, din değiştirmenin de, aynen diğer insan davranışları gibi, birçok açıdan (teoloji, psikoloji, sosyoloji, etik, felsefe vb.) ele alınabileceği, çalışanın ilgisine, amacına ve yönelimine göre de değişiklik gösterebileceğinin dile getirilmesi, (1965:8) bu alandaki çalışmalarda bir farklılaşmanın başlangıcına işaret sayılmıştır.

1970'li yıllardan itibaren din değiştirmeye ilgi duyan disiplinlerde çeşitlilik artmış, bu çeşitlilik içinde *Din Değiştirme Sosyolojisi* adıyla yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır (Kirman, 2004:87). Evren-

sellik iddiası taşıyan ideolojilerin başarısızlığa uğramasıyla birlikte, özellikle 1980'ler sonrasında, evrensellik iddiası taşıyan dinlerin etkinliğinde bir artış gözlenmeye başlanmıştır. İdeolojilerden boşalan alanların dini inanç ve değerlerle dolmaya başlaması, din değiştirmenin daha çok gündeme gelmesine neden olmuştur. Modern toplumlarda din değiştirme önemli bir sosyal olgu haline gelmiştir. Hatta yetişkin Amerikalıların yarısının hayatları boyunca en az bir defa dini bağlantılarını değiştirdiği, bu kişilerin çoğunun da bir defadan çok din değiştirdikleri söylenmektedir (<http://www.pewforum.org/Faith-in-Flux.aspx> (Erişim: 16.06.2013)).

Bugün, özellikle Avrupa ve Amerika'da din değiştirme, birçok sosyal bilimin kendi perspektifinden çalıştığı bir alandır. Sosyologlar din değiştirmeyi açıklarken toplumsal faktörlere vurgu yaparlarken, psikologlar en büyük etken olarak insan ruhunun iç işleyişine dikkat çekmekte, antropologlar ise kültürel faktörlere daha çok yer vermektedirler. Farklı sosyal bilimler önemli açıklamalar sunmakla birlikte denebilir ki, çok yönlü ve çok faktörlü bir durumu ifade eden din değiştirmenin açıklanmasında sadece bir sosyal bilimin araç ve yöntemlerinin kullanılması yeterli olmamaktadır. Bu yüzden din değiştirme disiplinler arası çalışmaların yapılmasını gerektiren konuların başında gelmektedir (Rambo, 2011: 205-207).

Yüzyılı aşkın bir süredir bilimsel çalışmalara konu olan din değiştirme konusunda ülkemizde ancak çeyrek asrı aşan bir zamandır ilgi artmıştır. Bu da 2000'li yıllardan sonra yoğunluk göstermektedir. Konuyla ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri ve yayınlanan makale sayıları oldukça sınırlıdır. Örneğin, YÖK tez kataloğunda 2013 yılı sonu itibariyle 'ihtida' veya 'din değiştirme' konularında yazılmış toplam 17 tez bulunmaktadır. Bu tezler psikoloji, tarih, felsefe, tasavvuf, edebiyat, kelam ve sosyoloji alanlarındadır. Başlığının içinde ihtida kelimesi geçen 9 tezin 8'i tarih ile ilgilidir. Din sosyolojisi ile doğrudan alakalı ise yalnızca üç tez bulunmaktadır. (Sevinç, 2006; Hadzhi, 2007 ve Kesen Kurçak 2012).

İslam dinini seçen kişilerin öykülerini içeren derleme niteliğindeki kitaplar (Örnek: Karabaşoğlu, 2000; Arı ve Karabulut 2011) hariç tutulursa din değiştirme konusunu doğrudan ele alan çalışmaların sayısı sınırlıdır. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de din değiştirme ile ilgili çalışmalar din psikolojisi alanında başlamıştır. Hüseyin Peker’in 1979’daki “Din Değiştirmede Psiko-Sosyal Etkenler” adlı doktora tezi akademik olarak Türkiye’de din değiştirme üzerine yapılan ilk çalışmadır.²

Bu çalışmada, İslam kültüründe ihtida veya hidayet olarak bilinen başka dinlere mensupken Müslüman olma çerçevesinde Belçika’da mühtedilerin; Müslüman olmadan önce, Müslüman olma süreci ve sonrasındaki tutum ve davranışlarında meydana gelen değişiklikler ele alınmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda cinsiyet faktörünün etkisi çok sık ele alınmadığı gözlenmektedir. Bu çalışmanın özgün yanlarından birisi, din değiştirmede özellikle cinsiyet farklılığını ele alması; kadın veya erkek olmanın din değiştirmede ne tür farklılığa yol açtığına ilişkin bulgular ortaya koymasındadır.

Bu araştırmanın verileri, anket yoluyla elde edilmiştir. Anketteki sorular 4 bölüm altında toplanmıştır: Birinci bölümde ankete katılanların cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve medeni durumuna yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde din değiştirme öncesindeki, üçüncü bölümde din değiştirme esnasındaki, dördüncü bölümde ise din değiştirme sonrasındaki süreçlerle ve durumlarla ilgili sorular bulunmaktadır.

Anket Türkçe hazırlanmış, daha sonra da Belçika vatandaşı bir Türk³ tarafından Felemenkçeye çevrilmiştir. 9 kişi ile yapılan pilot uygulaması sonrasında, bazı sorular yeniden formüle edilmiş, nihai şekli verilen anketler 2013 yılı Kasım ayı içerisinde uygulanmıştır. Görüşmeler Belçika DİTİB’e ait fakat daha çok Belçikalı

² Adı geçen tez YÖK’ün tez katalogunda yer almamaktadır.

³ Betül Demirkoparan, Leuven Üniversitesi Teoloji Fakültesi, Din Sosyolojisi doktora öğrencisi.

olup İşlam'ı seçenlerin devam ettiği De Koepel⁴ camiinde, yine Belçikalı olup İşlam'ı seçen kadınların oluşturduğu Al Minara derneğinde küme örnekleme⁵ yöntemiyle, bazı anketler de kartopu⁶ yöntemi ile ulaşılan Belçikalı olup İşlam'ı seçen kişilerle yapılmıştır. Araştırmaya 57'si kadın, 50'si erkek toplam 107 kişi katılmıştır. Bunların %73,8'i 18-40 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılanların Müřlümánlıđı seçtiği yařa bakıldığında %71'i 18-40 yaş aralığındadır. Hem kadınların (%47,4) hem de erkeklerin (%32) Müřlümánlıđın en çok seçtiği yaş aralığı 18 ile 24 arası yaşlardır.

Din değiştirme daha çok genç yaşlarda yoğunlaşmaktadır. Yaşlandıkça din değiştirme oranı düşmektedir (Loveland, 2003:154). Amerika'da yapılan bir çalışmada din değiştirenlerin çoğu 24 yaşından önce din değiştirmişlerdir.⁷ İngiltere'de yapılan bir çalışmada da din değiştirenlerin % 88,6'sı 45 yaş altıdır (Köse, 2008:80). Bu çalışmada görüşülen Belçikalı mühtedilerin %41'i evli, %37'si bekárdır. Erkeklerin %40'ı kadınlarınsa %42'si evlidir. Belçika'da din değiştirenlerin çoğunluğu lise (%43) veya yüksekokul/üniversite (%36) mezunudur. Kadınlarda en yüksek eğitim oran yüksekokul ve üniversiteyken (%49,1) erkeklerde en yüksek eğitim oranı lisedir (%48).

Din değiştiren Belçikalılar hangi meslek grubundadır? Araştırmaya katılan erkek ve kadınlar birlikte değerlendirilmeye alındığında bu sorunun cevabına genel olarak öğretmen, memur, teknisyen, diyetisyen, hemşire gibi (%33,6) orta düzey diyebileceğimiz meslek grubunda yer almaktadır. Anketi cevaplayan 50 erkekten 16'sı orta düzeyde 16'sı da bakıcı, şoför, tesisatçı, içi gibi meslek grubunun oluşturduğu bir alt meslek düzeyindedir. Kadınlara gelince; 57 kadından 23'ü işsiz, öğrenci, ev hanımı gibi geliri olma-

⁴ Antwerpen şehrinde bulunan De Koepel cami derneğinin başkanı Bart (İbrahim) Buytaert'ın verdiği bilgiye göre derneğin 400 üyesi bulunmaktadır. Bunun da yaklaşık % 60'ı kadındır.

⁵ Küme örnekleme yöntemi: Önce bir küme belirlenir (örnek: De Koepel'deki din değiştirmiş kişiler) sonra o kümeden rastgele örnekler alınır.

⁶ Kartopu yöntemi: Aranılan özellikteki bir denek (Belçikalı, İşlam dinini seçmiş) bulunur bu denekiň yönlendirdiği başka deneklere ulaşılır.

⁷ <http://www.pewforum.org/Faith-in-Flux.aspx>, Erişim:16.06.2013

yan ya da kısıtlı olan grupta, 20'si de orta düzey diye saydığımız gruptadır.

Eğitim ve mesleki statü doğrudan gelir düzeyini etkileyen faktörlerdir. Kadınlarla erkekler arasında eğitim açısından dikkate değer bir farklılaşma bulunmazken hatta görece kadınların eğitim düzeyi erkeklerden daha iyi durumdayken, mesleki statü açısından kadınlar aleyhine bir durum söz konusudur. Bu durumun doğal olarak kadınların gelir düzeyine de yansması beklenir.

Hem kadınların (%56,1) hem de erkeklerin (%54) yarısından biraz fazlasının aylık geliri 1001-2000 Euro arasındadır. Hiç geliri olmayan erkek yoktur ancak 4 kadının hiç geliri yoktur. Ayrıca 3000 Euro'dan fazla geliri olan hiç kadın yoktur ancak 5 erkeğin geliri üst düzey sayılabilecek bu gelir grubundadır. Yine 2000 Euro'nun üzerindeki tüm kategorilerde kadınların oranı erkeklerden düşüktür. Buna göre; yüksek düzey gelirlerde erkeklerin oranı kadınlardan yüksektir.

Yukarıdaki verilerden hareketle, Neumüller ile aynı kanaate varılabilir; her ne kadar günümüzde din değiştirenlerin trendi akademik elitlere kadar uzansa da, çoğu orta veya çalışan sınıftandır (2013: 56).

Müslüman Olmadan Önceki Dini Tutum ve Davranışlar

Din değiştirenlerin bu kararlarını vermelerinde benzer yaşam öykülerinin olup olmadığı din değiştirme çalışmalarında önemli temalarından biridir. Acaba din değiştirenler önceki yaşamlarında dinle ilişkileri bakımından benzer bir tutum içinde midirler? Bunu anlamının yolu bu kişilerin önceki ve sonraki yaşamlarındaki dini tutumlarını öğrenmektir. Katolik Hıristiyanların çoğunlukta olduğu Belçika'da araştırmaya katılanların %59,8'i kendisini Müslüman olmadan önce adı geçen dine bağlı hissetmektedir. Tablo 1'de görüleceği gibi bu oran kadın ve erkeklerde birbirine yakın olmakla birlikte kendini Katolik Hristiyan olarak adlandıran erkeklerin oranı daha yüksektir (%62). Ankete katılanların %33,6'sı hiçbir dine inanmamaktadır.

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiçbir dine inanmıyor	20	35,1	16	32	36	33,6
Katolik-Hristiyan	33	57,9	31	62	64	59,8
Sadece Allaha inanıyor	1	1,8	3	6	4	3,7
Agnostik	2	3,5	0	0	2	1,9
Ateist	1	1,8	0	0	1	0,9
Toplam	57	100	50	100	107	100

Tablo 1: İslam'ı seçmeden önceki dini inanç

Din değiştirenlerin daha önceki dinlerine bağlılık düzeyi, yani dindarlık düzeyleri nasıldır? Dinle ilgili olanlar mı, dindar ya da az dindar olanlar mı din değiştirmektedir? Bu çalışmanın verilerine dayanarak din değiştirenlerin, daha önce bir dine bağlı olsalar da bağlılık düzeylerinin çok yüksek olmadığını söyleyebiliriz. Katılımcıların yarısından fazlası kendini bir dine ait hissetmesine rağmen dindarlık düzeyleri oldukça düşüktür. Yarıya yakını (%43) sadece Allah'a inanmaktadır, çok dindar olanların oranı %6,5'dur (Tablo 2). Benzer biçimde Köse de, İngiltere'de din değiştirenler üzerine yaptığı bir çalışmada, İslam'ı seçenlerin %46'sının önceki dinlerine sadece ismen mensup olduğunu belirtmektedir (2008: 105).

Yeni bir dinle tanışmadan önce sahip oldukları dini inançları aynı toplumdaki diğer bireylere kıyasla daha zayıf olan, inanç konularında bazı şüpheleri bulunan veya yaptıkları ibadetlerden yeterince tatmin olmayan, kısaca dini sosyalleşmesi ve dini bağlılığı düşük olanların din değiştirme eğilimlerinin daha yüksek olacağı söylenebilir (Keser Kurçak, 2012: 59).

Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçenlerin, önceki inançlarından hangilerini sorguladıklarına dair yapılan araştırmalarda; İsa'nın Allah'ın oğlu olması, insanların doğuştan günahkâr olması, papazların insanla Allah arasında aracı olması, kilisenin her şeyi yaratan Allah demesine rağmen kilise okullarında maymundan

gelindiğinin öğretilmesi, hayatın önemli olduğundan bahsedilirken kürtajın kolaylaştırılması, birden çok İncil'in olması, ilk günah anlayışındaki insanların günahlarına karşılık İsa'nın cezalandırılmasının Allah'ın adaletiyle bağdaştırılamaması gibi nedenler öne çıkmaktadır (Kim, 2003:164; Anway, 2004:29-34; Köse, 2008:85).

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dinle ilgisi yok	13	22,8	9	18	22	20,6
Sadece Allaha inanıyor	25	43,9	21	42	46	43
Az dindar	7	12,3	4	8	11	10,3
Orta derecede dindar	10	17,5	11	22	21	19,6
Çok dindar	2	3,5	5	10	7	6,5
Toplam	57	100	50	100	107	100

Tablo 2: İslam'ı seçmeden önceki dindarlık düzeyi

Belçika'daki araştırmaya katılanların da %40'6'sı, İslam'ı seçmeden önceki dinlerini tutarsız ve çelişkili gördüklerini ifade etmektedir. Kadınlar bu çelişkili erkeklerden az bir miktarda olsa daha yoğun hissetmektedir (Tablo 3).

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ait olduğum bir din yoktu	21	37,5	19	38	40	37,7
Dinimi tutarlı ve çelişkisiz görüyordum	3	5,4	9	18	12	11,3
Dinimi tutarsız ve çelişkili görüyordum	24	42,9	19	38	43	40,6
Çok net bir görüşüm yoktu	4	7,1	3	6	7	6,6
Günlük yaşamımda bir yeri yoktu	4	7,1	0	0	4	3,8
Toplam	56	100	50	100	106	100

Tablo 3: İslam'ı seçmeden önceki dine ait görüş

Yeni Dine Doğru Yönelim

Kişilerin din değiştirme öncesindeki evreleri bağlamında; din değiştirmeden önce İşlam/Müşlüman algısı, İşlam ile ilk temasın nasıl olduğu ve din konusundaki bilgi düzeyleri olmak üzere üç konuya değinebiliriz.

İlk olarak, İşlam'a sonradan yönelenlerin, bu kararı vermeden önce İşlam dini hakkındaki kanaatleri din değiştirmelerinde ne kadar etkili olduğu sorusu, bu alanda yapılan çalışmalarda üzerinde durulan bir konudur. Bu araştırmada İşlam'ı seçenlerin daha önceden Müşlümanlarla ilgili kanaati %42,1 oranında olumludur. Kesin olumsuz kanaati olanların oranı da %35,5'dir (Tablo 4). İngiltere'de yapılan bir çalışmada sonradan Müşlüman olanların %41'inin Müşlüman olmadan önceki İşlam imajının negatif olduğu belirtilmektedir (Köse, 2008:118). Bu sonuçlardan, bir dine yönelen insanın, bu yöneliminde önceki hayatında bu din hakkında pozitif veya negatif bir kanaate sahip olmalarının kesin belirleyiciliğinden bahsedilemez.

Bu konuya cinsiyet açasından bakıldığında da Tablo 4'e göre, sonradan Müşlüman olan kadınların din değiştirme öncesinde Müşlümanlarla ilgili olumsuz kanaati erkeklere oranla daha yüksektir. Bu durum, din değiştirirken kadınların erkeklerden daha keskin bir dönüşüm geçirdiklerini göstermektedir.

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Olumlu	23	40,4	22	44	45	42,1
Ne olumlu ne olumsuz	6	10,5	12	24	18	16,8
Olumsuz	25	43,9	13	26	38	35,5
Fikrim yok	3	5,3	3	6	6	5,6
Toplam	57	100	50	100	107	100

Tablo 4: İşlam'ı seçmeden önce Müşlümanlarla ilgili kanaat

Yeni dine yönelimde ikinci önemli konu bu değişimi neyin tetiklediği, yeni dinle ilk temasın nasıl olduğudur. İnanç ve kanaatlerin değişiminde etkili faktörlerin tam olarak tespiti zordur. Sonradan Müslüman olanların İslam'la ilk teması, ilgi duyma sebepleri ve yolları birbirinden farklıdır. Müslüman bir ülkeye seyahat, Müslümanlarla komşuluk ve sohbetler, çeşitli yayınlar, kadın ya da erkeğin hayatında önem kazanan bir Müslüman ile ilişkiyi iletme isteği, üniversite eğitiminde alınan bir ders, manevi boşluktan dolayı arayış, ailede birinin Müslüman oluşu gibi durumlar din değiştiren kişinin İslam'la ilk teması ve ilk ilgi duyma sebepleri arasındadır.

Yapılan bir çalışmada İngiliz Müslümanların İslam'la ilk temas yolları olarak; Müslümanlarla konuşma sohbet (%37), Müslüman bir ülkeyi ziyaret (%23), çeşitli yayınlar (%23), kadın-erkek ilişkisi (%14) sayılmıştır (Köse, 2008:149).

Bu araştırma kapsamında görüşülen Belçikalı Müslümanların İslam'a ilgi duyma sebepleri arasında birinci sırada Müslüman komşu, tanıdık, arkadaş ve akraba gelmektedir (Tablo 5). Bu ilgi oranı kadın ve erkekte birbirine yakındır. İslam'a ilgi duyma sebebinin hayatında önem kazanan bir Müslüman ile ilişkilerini iletme isteği olduğunu söyleyenlerin oranı erkeklerde kadınlardan birazcık da olsa daha fazladır. Bunun nedeninin, bir kadının Müslüman bir erkekle ilişkilerini iletme ve sonunda evlenmesi için Müslüman olması zorunlu değilken, Müslüman olmayan bir erkek için durum tam tersidir. Eğer Müslüman olmayan bir erkek Müslüman bir kadınla ilişkisini iletme istiyorsa, İslam'a ilgi duyması daha sonra da Müslüman olması adeta bir zorunluluktur. Bu bağlamda araştırmaya katılan iki Belçikalı erkek, ilk Kelime-i şahadet evleneceği Müslüman kadının ailesinin yanında söylediğini ifade etmişlerdir.

Günümüzde uluslararası seyahat geçmiş dönemlere göre oldukça ucuzlaşmış ve kolaylaşmıştır. Yaşadığı toplumda Müslümanlarla tanışma imkânı olmayan birçok mühtedi için Türkiye, Mısır, Tunus, Fas gibi Müslüman ülkelere turistik seyahatler İslam ile

temas kurmaya daha çok vesile olmaya başladı. Bazı din değiştirenlerin İşlam'la ilk temaslarının bu turistik gezilerle olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmada ilgi çekici bir sonuç da, Müslüman bir ülkeyi ziyaretin İşlam'a ilk ilgi duyma sebepleri arasında cinsiyetin kısmen farklılaştırıcı bir değişken oluşudur. Bu konuda kadınlar erkeklerden önde gelmektedir (Tablo 5). Din değiştirenlerin bu kararlarında Müslüman ülkeye seyahatin kadınlarda erkeklerden daha çok olma nedenini Neumüller, yabancı din, kültür ve toplum deneyimi içeren bu tür turistik gezilere kadınlar erkeklerden daha ilgili olmasına bağlamaktadır (2013: 126).

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hayatında önem kazanan bir Müslümanla ilişkileri ilerletme isteği	9	15,8	10	20	19	17,8
Müslüman bir ülkeyi ziyaret	5	8,8	2	4	7	6,5
Müslüman komşu, tanıdık, arkadaş, akraba	23	40,4	21	42	44	41,1
Manevi boşluğu doldurma arayışı	17	29,8	15	30	32	29,9
Diğer	3	5,3	2	4	5	4,7
Toplam	57	100	50	100	107	100

Tablo 5: İşlam'a ilgi duymanın ilk sebebi

Yeni dine yönelimde üçüncü önemli konu, ihtida kararında İşlam'la ilgili ne düzeyde bilgi sahibi olunduğudur. Öncelikle belirtmek gerekir ki kişiler hiç bilgisi olmadan bir dine girmeye karar veremezler. Ancak bir din hakkında çok bilgi sahibi olma ile o dini tercih etme arasında doğrusal bir ilişki de yoktur. Araştırmaya katılanların %61'i Müslüman olma kararı verdiklerinde çok az veya az düzeyde bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Orta düzeyde bilgi sahibi olanların oranı %31, yeteri düzeyde bilgi sahibi olanların oranı ise % 8'dir. Az ve çok az düzeyde bilgi sahibi olmadaki erkeklerin (erkek: %70, kadın :%52,7), orta ve yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadaki kadınların oranı (erkek: %30, kadın: 47,3) görece yüksektir. Bu sonuçlardan kadınların yeni dine girerken erkeklerden kısmen de olsa daha yüksek bilgi düzeyine sahip ol-

duğunu söyleyebiliriz.

Mühtedi için yeni din ile ilgili temel bilgi kaynakları olarak kitap, internet ve dini bilen bir kişi (imam veya her hangi bir dini otorite, arkadaş eş dost) sayılabilir. İngiltere ve Almanya'da Müslüman olanlarla ilgili yapılanı karşılaştırmalı bir çalışmada bilgi edinme ile ilgili, hem İngiliz ve hem Alman Müslüman olanların çoğunun İslami bilgi edinmek için interneti kullandığı söylenmiştir. Ayrıca Almandaki İslami kaynakların sınırlı olması nedeniyle, İslami bilgi için İngiliz Müslümanların Almanlardan daha çok doküman, malzeme, kaynak araştırdığı, yine İngilizlerin Almanlardan daha çok kendi kendine dini bilgi edinme gayretinde olduğu Almanların ise bir dini otorite ve rehberden daha çok yararlandığı belirtilmiştir (Neumüller, 2013: 162).

Mühtediler için kitap önemli bir bilgi kaynağıdır ve örneğin Kavakçı'ya göre ABD'deki sonradan İslam'ı seçenlerin %18'ise İslamiyet'le kitaplar vesilesiyle tanıştıklarını ifade etmektedirler (2008: 13).

Belçikalı mühtediler de İslam dini ile ilgili bilgi edinmek istediklerinde en çok kitaba başvurumaktadırlar. Kitabı bilgi kaynağı olarak kullanmakta da kadınlar erkeklerden biraz daha fazladır. Kitaptan sonraki kadınların en çok bilgi için başvurduğu kaynak internet ve arkadaş/eş, erkeklerin de imam/dini otorite ve arkadaş/eştir (Tablo 6). Bu sonuçlara bakıldığında İslam'la ilgili bilgi edinmede -özellikle ikinci sırada- kadınlarla erkekler arasında bir farklılaşmadan söz etmek mümkündür.

	Kitap		İnternet		İmam veya dini otorite		Arkadaş/Eş		Boş	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	43	53,1	28	63,6	10	28,6	28	58,3	5	83,3
Erkek	38	46,9	16	36,4	25	71,4	20	41,7	1	16,7
Toplam	81	100	44	100	35	100	48	100	6	100

Tablo 6: İslam dini ile ilgili bilgi almak istendiğinde başvurulacak kaynaklar⁸

⁸ Katılımcılar bu sorunun seçeneklerinden iki cevap verdiği için satırdaki erkek ve kadınların sayısı ankete katılanların sayısının yaklaşık iki katıdır.

Din Değiştirme Süreci

Yeni bir dine yönelmiş ve din değiştirme sürecine girmiş kişilerle ilgili iki temel Őeyden bahsedilebilir. Birincisi bu süreçte yani karar aşamasında en çok hangi konularda kaygı duydukları, ikincisi de kararı verme yani Müslüman olma sebeplerinin ne olduğudur.

En Çok Kaygılanılan Konular

Bir dinden başka bir dine geçme, kişi için çok önemli bir karardır. Çünkü bu karar sadece kişinin kendisini değil, başta aile, iş ve arkadaş çevresi olmak üzere içinde bulunduğu ilişki ağını da etkiler. Bu kadar köklü ve etkileri yaygın olabilecek bir kararın alınmasında kişilerin ne tür kaygılar taşıdıkları, din değiştirme çalışmalarında ele alınmaya değer önemli bir konudur. Belçika'da sonradan Müslüman olanların %71'i din değiştirmeden önce bu din değiştirme kararlarından dolayı bir Şekilde kaygı taşımışlardır. Bu kaygı erkeklere oranla kadınlarda daha yoğundur. Kadınlara %81'i din değiştirirken kendisi veya çevresi ile ilgili bir takım kaygılar taşırken bu oran erkeklerde % 60'dır. Yine hiç kaygım yoktu diyenler arasında kadınlar erkeklerin yarısı kadardır. Kaygılar içinde de en büyüğu aile ilişkilerinin bozulmasıdır (% 45,8). Bu kaygıyı kadınlar (%56) erkeklerden (%34) daha yoğun bir Şekilde hissetmektedir. En çok kaygılanılan konularda aile ilişkilerinin bozulmasını arkadaş çevresini kaybetme izlemektedir. İş ilişkilerinin bozulmasında erkekler kadınlardan daha kaygılı gözükmektedir (Tablo7).

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailemle ilişkilerimin bozulması	32	56,1	17	34	49	45,8
Arkadaş çevremi kaybetme	8	14	8	16	16	15
İşimle ilgili sorun yaşama	1	1,8	4	8	5	4,7
Hiçbir kaygım yoktu	11	19,3	20	40	31	29
İslam'la ilgili hata yapma	2	3,5	1	2	3	2,8
İnsanların önyargısı	2	3,5	0	0	2	1,9
Başörtüsü taşıma	1	1,8	0	0	1	0,9
Toplam	57	100	50	100	107	100

Tablo 7: İslam'ı Őeçme sürecinde en çok kaygılanılan konu

Müslüman Olma Sebebi

Lofland ve Skonovd din değiştirme sebepleri adlı çalışmasında 6 çeşit din değiştirme sebebinden bahsederler: entelektüel, mistik, deneysel, duygusal, ilhami (yeniden uyanış) ve zoraki (1981: 376-381). Neumüller yukarıda sayılan sebeplere; sosyal, kültürel, etik, akademik ve hatta finansal faktörleri de ekler (2013: 55). Hatta din değiştirmeyi bir protesto aracı olarak da yorumlayanlar bulunmaktadır (Boksör M. Ali, caz müziği sanatçısı John Coltrane ve aktivist Malcolm X'in Müslümanlığı bu türe örnek sayanlar bulunmaktadır) (Murad, 2005: 80).

Din değiştirme sebepleri genel olarak iki ana grupta toplanabilir: Bireysel ya da toplumsal stressin neden olduğu duygusal etkenler (pasif eylem) ve 'hakikat' konusunda duygu ve düşüncelerini değiştiren entelektüel faktörler (bilinçli ve aktif eylem) (Köse, 2000: 554). Heon Choul Kim, Kore'de en yüksek din değiştirme sebebi olarak İslam'ın inanç ve öğretilerinin çekiciliğinden (%41) bahsederken (2003: 135), Köse İngiltere'de kişilerin din değiştirmesinde en yüksek iki faktör olarak İslam dininin inanç ve öğretileri (%27) ile ahlaki prensipler, sosyal konular ve ideolojik yönünü (%27) gösterir (2008: 145). Bu iki çalışmada da din değiştirme sebepleri olarak yukarıda sayılan entelektüel boyut (bilinçli ve aktif eylem) ağırlıklı gözükmektedir. Belçika'da yapılan çalışmada da, din değiştirmede hem kadınlarda hem erkeklerde en etkili sebep olarak araştırmalarım seçeneği öne çıkmaktadır (Tablo 8).

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Araştırmalarım	35	61,4	28	56	63	58,9
Evlilik	4	7	8	16	12	11,2
Tasavvuf	1	1,8	4	8	5	4,7
Müslüman çevre	16	28,1	9	18	25	23,4
Diğer	1	1,8	1	2	2	1,8
Toplam	57	100	50	100	107	100

Tablo 8: Müslüman olmada en etkili sebep ilişkisi

İngiltereli ve Koreli Müslümanlarda olduğu gibi Belçikalı Müslümanlarda da din değiştirmede en etkili sebep entelektüel

sebepler olarak adlandırılabilir. Din değiştirerek Müslüman olanlarla yapılan çalışmalar göstermektedir ki, İşlam'a giriş daha ziyade İşlam hakkında araştırmalar yoluyla gerçekleşmektedir (Eraslan, 2005: 704).

Din değiştirme düşüncesi ile bu düşünceyi uygulamaya koyma ne kadar süre gerektirir? Belçika'da Müslümanlığı seçmeye karar veren kadın ve erkeklerin yaklaşık yarısı, kararlarını bir ay içinde uygulamaya koyduklarını ve Kelime-i şahadet getirdiklerini belirtmişlerdir. şahadet getirme ile kendi dininden ayrılıp (ya da dinsiz iken) İşlam'a geçiş gerçekleşir. Bu nedenle şahadet getirme korku, mutluluk, güven, panik, şüphe, beklentiler gibi karışık duygular içerir (Neumüller, 2013:182). Korku ve paniği giderme, yeni bir başlangıçtaki mutluluğu paylaşma, kendini güven içinde hissetme ve buna da birilerini tanık etme ihtiyacından olsa gerek, şahadet getirmenin ilk gerçekleştiği yer çoğunlukla camilerdir.

Araştırmaya katılan kadınların % 52'si, erkeklerin de % 62'si ilk şahadetlerini camide dile getirmişlerdir. İşlam'a ev ortamında girenlerin %39'u kadın iken % 30 da erkektir. Kelimeyi şahadet getirme açısında kadınlarda da erkeklerde de birinci sırada cami, ikinci sırada da ev ortamı gelmektedir.

Din Değiştirme Sonrasında Hayat

İşlam insan hayatının ahlak, siyaset, ticaret gibi tüm boyutlarını kapsayan, günlük, yıllık ibadetleri olan bir hayat tarzıdır. Oysa din değiştirenlerin önceki dinleri faal olarak bağlantılı olmayı gerektirmemekte, hatta kiliseye gitmek veya evde ibadet etme zorunluluğu da bulunmamaktadır. Bu bağlamda bir mühtedi önceki dininde kilise ile olan ilişkisini "Kiliseye gitmek McDonalds'a gitmek gibi bir şeydir" diye tanımlamaktadır (Köse, 2003: 114). Din değiştirme ile birlikte isimden başlamak üzere yeme-içme, giyim-kuşam, ibadet, eğlence, iş, aile ve arkadaş gibi hayata dair birçok alanlarda değişimler olması beklenir. Bu değişimler mühtedilerin hayatına ne kadar yansımaktadır ve bu yansımalarından nasıl etkilenişmişler ve ne tür eleştiriler almışlardır?

İsim Değiştirme

İslam'a aykırı bir çağırışımı olmadıkça din değiştirenlerin isim değiştirmesi şart değildir. Ancak Müslüman olanların birçoğu, ismini değiştirmese de, en azından ikinci isim alma eğilimindedir. Hatta Kore'deki araştırmada araştırmaya katılanların tamamı kendi isimleri yanında İslami bir isim de aldıklarını, fakat büyük çoğunluğu yeni ismi cami ve Müslüman topluluklar içinde kullanmayı tercih ettiklerini, bunun dışındaki çevrelerinde ilk isimlerini kullandıkları çünkü etraflarında tepkiye neden olacaklarına dair endişe duyduklarını ifade etmişler (Kim, 2003:142-143).

Belçika'da din değiştirenlerde Kore'dekine benzer bir eğilim gözükmemektedir. Mühtedilerin sadece %35,5'i ikinci isim almış, %38,3'ü ismini aynen muhafaza etmektedir. İsim değiştirenlerin oranı ise %26,2'dir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadınların ikinci isim almaya, erkeklerin de isim değiştirmeye daha eğilimli oldukları görülmektedir (Tablo 9).

	İsmimi değiştirdim		İkinci isim aldım		İsmimi değiştirmedim		Total	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	9	15,8	25	43,9	23	40,4	57	100
Erkek	19	38	13	26	18	36	50	100
Total	28	26,2	38	35,5	41	38,3	107	100

Tablo 9: Müslüman olduktan sonra isim değiştirme

İsim değiştirenlerin niçin bu değişikliği yaptığına bakıldığında hem erkeklerde (% 57,1) hem de kadınlarda (% 42,9) en yüksek oranla "yeni bir hayat, yeni bir başlangıç" yapma isteği gelmektedir. İkinci isim almada en yüksek neden "Müslüman kimliğinin tamamlanacağı" düşüncesidir. Ayrıca kadınlar arasında isim değiştirmeme nedeni olarak "ismim benden parça, ailemin verdiği ismi yok saymak onlara saygısızlık olur" cevabı dikkat çekicidir.

Günlük Yaşamda Değişim

Din değiştirme ile kişinin inanç, ibadet alışkanlıkları yanı sıra günlük yaşamı da değişime uğrar. Günlük yaşamda yeme içmeden

başlayan değişim giyim kuşam ve gündelik alışkanlıklara kadar uzanır. Belçikalı mühtedi kadınların günlük hayatta ‘tamamen’ değişim yaşadıkları konuların başında yeme içme, ikinci sırada da ibadete ayrılan zaman gelmektedir. Erkeklerin ‘tamamen’ değişim yaşadıkları konuların başında ibadete ayrılan zaman ve ikinci sırada da kadın-erkek ilişkileri gelmektedir (Tablo 10).

Din değiştiren kadınlar için giyim kuşam, hem kendilerine Müslüman olduklarını hissettiren hem de diğerlerine kendilerinin Müslüman olduğu hakkında bilgi veren en güçlü semboldür (Suleiman, 2013: 31). Kadın ve erkeğin günlük hayatında tamamen değiştiğini belirttikleri konular arasında en büyük fark giyim kuşamının içinde bulundu dış görünüştür. Bu konuda kadınlar erkeklerden oldukça fazla değişime uğramaktadır (Tablo10).

	Kadın Değişim %					Erkek Değişim %				
	Tamamen	Kısmen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Tamamen	Kısmen	Çok az	Hiç	Cevapsız
Giyim-Kuşam (örtünme, sakal, giyim tarzı)	35,1	49,1	10,5	3	0	10	26	26	34	4
Yeme-İçme	66,7	24,6	7	1	0	44	42	10	2	2
İbadete ayrılan zaman	61,4	28,1	8,8	1	0	68	24	4	2	2
Kadın-erkek ilişkileri	36,8	35,1	12,3	6	5,3	46	16	10	24	4
İş çevresi - çalışma hayatı	21,1	26,3	19,3	15	7	22	20	24	30	4
Temizlik anlayışı	47,4	26,3	14	7	0	38	32	18	10	2
Yatma kalkma saatleri	29,8	38,6	21,1	6	0	32	28	24	14	2
Eğlence aktiviteleri	17,5	15,8	28,1	21	1,8	12	12	26	48	2
Spor faaliyetleri	31,6	26,8	22,8	5	0	22	40	22	14	2

Tablo 10: Din değiştiriminin günlük hayata yansması

Aile Yakınlarının Tepkisi

Barker’e göre (1992) anne babaların din değiştiren çocuklarına karşı gösterdiği tepkiler, genellikle kızına, hiddetlenme, reddetme,

suçluluk duygusu, hayal kırıklığı, korku, şaşkınlık ve endişe şeklinde özetlenebilir. Çocuklarının din değiştirdiğini öğrenen anne babalar yalnızlık ve terk edilmişlik duygusuna kapılırlar ve reddedici bir tutum sergilerler. Bu nedenle de din değiştiren çocuklarına karşı çoğu zaman aşırı tepki gösterirler ve çok soğuk davranırlar. Hatta bu soğukluk, bazen evlatlarıyla bağların koparılması ve sonunda evlatlıktan kovma noktasına kadar varır. Çocuklarının din değiştirmesi karşısında bunu bir "utanç vesilesi" olarak gören ailelere de rastlanır (akt. Kirman, 2003: 275).

Anway'ın din değiştiren kadınlar üzerine yaptığı çalışmada da (2004:70-81) ailelerin din değiştiren kızlarına karşı tepkileri; din değiştirmeyi kabullenme (ilk endişeleri geçtikten ve emniyette olduğundan emin olduktan sonra kabullenme), bazı şüphelerle birlikte kabullenme, kabullenmeye yönelik uğraşlar, kabullenmeye sırt çevirme, ilişkiyi tamamen kesme veya en aza indirme şeklinde tezahür etmektedir. Müslüman olmuş çocuklarının evliliği kilisede olmadığı müddetçe kabullenmeyeceğini söyleyen aileler, çocuklarının yeni dini için Allah'a giden farklı bir yol deyip anlayışlı davranan aileler de bulunmaktadır (Suleiman, 2013: 26). Bütün bunlar, din değiştirme sonrasında ailelerle ilişkilerin çok hassas bir çizgide sürdüğünü göstermektedir.

Kore'de yapılan bir çalışmada İslam'a girenlerin %39,7'sinin aileleri ilişkilerinde olumsuz tavır sergilerken bir o kadarının ailesi de (%39,7) yansız tavır sergilemiştir. Din değiştirme sonrası aileleri ile ilişkileri olumlu seyredenlerin oranı da sadece %17,6'dır (Kim, 2003: 144). Amerika'da Müslüman olan kadınlarla yapılan bir çalışmada da; kadınların % 46'sı Müslüman olduklarında ailelerinin tepkisinin negatif ve sıkıntılı, %23'ü de stressiz ve öfkesiz olduğunu belirtmiştir (Anway, 2004: 69). İngiltere'de Müslüman olanlarla yapılan bir çalışmada anne babanın din değiştirme karşısında (İslam'a giriş) üç tür tutum sergilediği kaydedilmiştir: Sessiz kalanlar (%31);olumlu karşılayanlar (%14) ve aşırı tepki gösterenler (%13) (Köse, 2008: 186-187).

Din değiştirme konusunda İngiliz ve Alman mühtedilerle ya-

pılan bir çalışmada da; İngiliz kadınların yarıya yakınının ve erkeklerin de beşte birinin aile yakınları din değiştirmelerini negatif karşılamıştır. Aynı konuda negatif tutum sergileyen Alman yakınlar ise kadınlarda üçte bir erkeklerde ise yarıdan fazladır (Neumüller, 2013: 407). Belçika’da din değiştiren kadın ve erkeğin aileleri çoğunlukla bu değişimi sesiz kalarak ya da tolere ederek karşılamışlardır. Olumlu karşılayanların oranı ise olumsuzdan daha fazladır (Tablo 11).

Din değiştirme ile ilgili ailelerin tepkileri ile ilgili Köse’nin yaptığı çalışma verilerine dayanarak şöyle bir sonuç çıkarılabilir; İngiltere ve Belçika’daki mühtedilerin aile yakınlarının din değiştirme konusunda tepkilerinin benzeşmektedir (En çok oranda sessiz kalma, sonra olumlu en son da olumsuz).

Din değiştirmede ailelerle çocuklar arasındaki ilişkilerde cinsiyetin çok da fazla etkili olmadığı, olumlu karşılamada din değiştiren kadınların erkeklerden kısmen daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tepki gösterdiler, olumsuz karşıladılar	13	22,8	12	24,5	25	23,6
Sessiz kaldılar, tolere ettiler	26	45,6	23	46,9	49	46,2
Olumlu karşıladılar	18	31,6	14	28,6	32	30,2
Toplam	507	100	49	100	106	100

Tablo 11: Müslüman olduktan sonra aile çevresinin tepkileri

Ayrıca bu çalışmaya katılan kadınların %81’inin, erkeklerden de % 72’sinin kendilerinden sonra ailelerinde Müslüman olan kişi bulunmamaktadır. Bu oranlar bize din değiştirmede aile etkisinin çok yüksek olmadığını göstermektedir.

Arkadaş Çevresinin Tepkisi

Kişinin bazı durumlarda aile kadar önemli bir diğer çevresi arkadaşlarıdır. Din değiştirme karşısında arkadaş çevresinin tepkisi nasıldır? Heon Choul Kim’in yaptığı çalışmada arkadaşlarla ilişkiler din değiştirme sonrasında %77,9 olumsuz, %17,6 tarafsız ve

%4,4 oranında olumlu seyretmektedir (2003:144).

Bu çalışmada Müslüman olanlara arkadaşlarının verdiği tepki kadın ve erkek her iki cinsten birbirlerine yakın oranlardadır ve sıralama şöyledir; birinci sırada tarafsız, ikinci sırada olumlu ve üçüncü sırada da olumsuz tepki gelmektedir. Ancak erkeklerde olumsuz tepki veren arkadaşların oranı, kadınların arkadaşlarından daha yüksek iken, kadınlarda olumlu tepki veren arkadaşların oranı erkeklerin arkadaşlarından daha yüksektir (Tablo 12).

Ailelerle arkadaşların din değiştiren yakınlarına karşı tepki sıralamalarının aynı olmasından dolayı (birinci sırada yansız, ikinci sırada olumlu, üçüncü sırada olumsuz), davranışların benzeştiğini söyleyebiliriz.

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tepki gösterdiler, olumsuz karşıladılar	8	14,3	9	18,3	17	16,2
Sessiz kaldılar, tolere ettiler	27	48,2	24	49	51	48,6
Olumlu karşıladılar	21	37,5	16	32,7	37	35,2
Toplam	56	100	49	100	105	100

Tablo 12: Müslüman olduktan sonra arkadaş çevresinin tepkileri

Din değiştiren kişinin İslam'ın inanç sistemine göre hayata bakış açısından giyim kuşamına, yeme içmesinden eğlencesine kadar bir dizi değişiklikler olacaktır. Bunun sonucunda da arkadaşlık ilişkilerini yeniden değerlendirip belki yeni bir arkadaş çevresi edinecektir (Süleiman, 2013:30). Belçikalı Müslümanlardan hem erkeklerin hem de kadınların İslam'a girdikten sonra arkadaşlık durumuna bakıldığında "eski arkadaşlarımın yanı sıra yeni arkadaşlar edindim" diyenler toplam olarak en yüksek orandadır (%46,7). Ancak bu cevabı veren kadınların oranı (%54,4) erkeklerden (%38) daha yüksektir. Ayrıca "önceki arkadaşlarımla ilişkiyim aynen devam ediyor" diyen erkeklerin (10 kişi) sayısı kadınlardan (4 kişi) daha fazladır. Buna karşı "tamamen yeni bir çevre edindim" diyen kadınların (16 kişi) sayısı da erkeklerden (10) daha fazladır. Bu bilgilere dayanak Müslüman olduktan sonra kadınlar

erkeklerden kısmen de olsa daha çok arkadaş çevresi değişikliği yapmakta olduklarını söyleyebiliriz.

Din Değiştirenlerin En Çok Yadırgandıkları/Eleştirildikleri Konular

Bu çalışmaya katılan ve kadın-erkek 107 Belçikalı Müslümandan 60'ı en çok inançları konusunda yadırganmakta, eleştirilmekte olduklarını belirtmişlerdir. Tablo 13'te Müslüman olduktan sonra eleştiri alınan/yadırganan konulara cinsiyet açısından bakıldığında; kadınlarla erkekler arasında farkının en çok olduğu alan giyim-kuşam ve kıyafetlerdir (kadın: %82, erkek: %18). Zira kadınlar giyim kuşamlarıyla görünür şekilde din değiştirdiklerini sergilemektedirler. Yukarıda tablo 10'da görüleceği üzere kadınların %84'ü Müslüman olduktan sonra 'kısmen veya tamamen' kılık-kıyafetlerinin değiştiğini ifade etmişlerdir. Neumüller'in çalışmasında da kadınların % 71'i Müslüman olduktan sonra başörtüsü taktıklarını belirtmiştir (2013:171). Başörtüsü kadınların dini seçimini en açık biçimde ortaya koyan giyim tarzıdır. Araştırma kapsamında Belçika'da görüşülen 24 yaşındaki bir mühtedi kadın, çevresinin özellikle de ailesinin, din değiştirmesinden çok başörtüsü takmasından rahatsız olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak Müslüman olduktan sonra Belçikalı erkekler en çok inançları, kadınlarsa kıyafetleri ve giyim-kuşamları nedeni ile eleştirilere maruz kalmışlardır (Tablo 13).

	Boş		İnançlarım		İbadetlerim		Sosyal ilişkilerim		Aile ilişkilerim		Kıyafetim, giyim-kuşamım		Diğer	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın	10	40	26	43,3	12	40	11	44	12	60	41	82	2	50
Erkek	15	60	34	56,7	18	60	14	56	8	40	9	18	2	50
Toplam	25	100	60	100	30	100	25	100	20	100	50	100	4	100

Tablo 13: Müslüman olduktan sonra yadırganan/eleştirilen konular⁹

⁹ Katılımcılar bu sorunun seçeneklerinden iki cevap verdiğinden satırdaki erkek ve kadınların sayısı ankete katılanların sayısının yaklaşık iki katıdır.

Eski Yaşantıdan Kalan Alışkanlıklar

İnsanların içinde doğup büyüdükleri kültürel çevrenin etkisini, din değiştirme yoluyla olsa da, birden üzerinden atıp yeni kimliğin gereklerine adapte olması pek de kolay değildir. Kişisel ve çevresel faktörler dikkate alındığında, her yeni mühtedinin uyum sürecinin aynı olduğundan da bahsedilemez. Din değiştirenlerin yeni dinin gereklerini uygulamada farklılıkları bulunacaktır. Bu bağlamda araştırmada Belçikalı mühtedilerin din değiştirmeden önceki hayatlarından hangi alışkanlıklarının kaldığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Din değiştirmede önceki yaşamdan kalan alışkanlıkları, dinen yasak olan alışkanlıklar (alkol, kumar gibi) ve kültürel alışkanlıklar (Noel kutlaması, doğum günü gibi) olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

Böyle bir ayırım yapıldığında, ilk bakışta dinen açıkça yasaklananlardan ziyade kültürel alışkanlıkların devam etme ihtimalinin daha fazla olduğunu tahmin edebiliriz. Ancak yapılan bazı araştırmalarda, bu konunun da kültüre karşı duyarlı olduğunu göstermektedir. Nitekim 1985 yılında yapılan bir araştırmada Koreli mühtedilerin çoğunun (neredeyse dörtte üçü) Müslüman olduktan sonra da dinen haram sayılan yeme (domuz), içme (alkol) alışkanlıklarına devam ettikleri gözlenmiştir (Kim, 2003:23). Belçikalı mühtedilerde bu oran oldukça düşüktür. Araştırmaya katılan 107 kişiden sadece 5'i bu türden alışkanlıklarına devam ettiğini belirtmiştir. Bunlardan 4'ü erkek 1'i ise kadındır (Tablo 14). Buradan söyle bir sonuca varılabilir; Belçikalı mühtediler büyük oranda dinen yasak olan alışkanlıklardan uzaklaşmışlardır. Bu konuda kadınlar erkeklerden daha duyarlıdır.

Yılbaşı kutlaması, doğum günü, anneler günü gibi kutlamalar gelenekseldir ve Batı kültürün önemli bir parçasıdır. İngiltere'de ve Almanya'da yapılan bir çalışmada kültürel olarak nitelenebilecek bu tür alışkanlıkların korunduğu, katılımcıların en az yarısının yılbaşını dini bir tatil olarak kutlamadığı, sadece aileleri bir araya getiren bir gelenek olarak gördüğü ve bu tür kutlamaları İslam'a ters bulmadıkları belirtilmektedir (Neumüller, 2013:149). Bu çalış-

mada da 107 kişiden 37'si din değiştirdikten sonra kültürel alışkanlıklarının büyük ölçüde devam ettiğini belirtmektedir. Bunlardan 27'sinin kadın, 10'unun erkek olması Belçikalı mühtedi kadınların erkeklere oranla kültürel alışkanlıkların korunmasında daha muhafazakâr olduklarını göstermektedir(Tablo 14). Bu durum genel olarak kültür kodlarının aktarılmasında kadınların erkeklere göre daha muhafazakâr oldukları teziyle de paralellik taşımaktadır.

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Dinen yasak olan alışkanlıkların devamı (alkol, kumar, gece hayatı gibi)	1	20	4	80	5	100
Kültürel alışkanlıkların devamı (Noel kutlaması, doğum günü gibi)	27	73	10	27	37	100
Hiçbir alışkanlığım kalmadı	2	28,6	5	71,4	7	100
Toplam	30	61,2	19	38,8	49	100

Tablo 14: Müslüman olmadan önceki hayattan kalan alışkanlıklar

Yeni Dinin İbadetlerine Uyum

İslam dininde günlük (günde 5 vakit namaz gibi), haftalık (Cuma namazı gibi), yıllık (bayram namazları, yılda bir ay oruç, yine yılda bir defa kurban ve zekât gibi) yani periyodik yapmakla sorumlu olunan ibadetler vardır. Yine isteğe bağlı yapılan fakirlere sadaka ve Kuran okumak da birer ibadet çeşididir.

İbadetler arasında en zor sayılabileceklerden birisi Ramazan orucudur. Bu çalışmada yer alanların en düzenli yaptığı ibadet Ramazan orucudur ve kadınlarla erkekler arasında bu ibadeti düzenli yerine getirme oranı da birbirine yakındır. İkinci sırada düzenli yapılan ibadet olarak günlük 5 vakit namaz gelmektedir. Bu ibadette de kadınlarla erkeklerin oranı birbirine yakındır. Düzenli yapılan ibadetler arasında Cuma ve bayram namazlarında erkekler belirgin bir şekilde kadınlardan fazladır (Tablo 15). Bu iki ibadetin erkeklere farz olması bu farklılığı önemli ölçüde açıklamaktadır.

	Kadın %					Erkek %				
	Düzenli	Ara sıra	Nadiren	Hiç	(boş)	Düzenli	Ara sıra	Nadiren	Hiç	(boş)
Günde beş vakit namaz	78,9	12,3	3,5	3,5	1,8	76	12	6	4	2
Cuma namazı	21,1	35,1	31,5	10,5	1,8	48	28	12	10	2
Bayram namazı	33,3	38,6	10,5	15,8	1,8	52	18	4	16	10
Ramazanda bir ay oruç	84,1	5,3	7	1,8	1,8	82	6	2	4	6
Yılda bir kez zekât	77,1	8,8	1,8	8,8	3,5	68	6	0	14	12
Fakirlere sadaka/yardım	66,6	28,1	1,8	3,5	0	62	26	0	8	4
Kurban kesme	42,1	14	8,8	33,3	1,8	50	4	8	30	8
Arapça Kuran okuma	31,5	22,8	21,1	21,1	3,5	38	18	10	28	6
Almanca Kuran meali okuma	49,1	35,1	10,5	3,5	1,8	38	44	10	4	4

Tablo15: Yeni dinin ibadetlerini uygulama

Belçikalı 107 mühtedi içinde sadece 12 kişi hacca gitmiştir. Bunlardan 9'u bir kez, 3'ü de birden çok kez hac ibadeti yapmıştır. Mühtedi kadınların % 60'ı hac ibadetini yerine getirme konusundaki istekli olmasına karşın, hiçbirisi bunu gerçekleştirememiştir. Yani hacca gidenlerin tamamı erkektir. Bunun anlaşılabilir bir nedeni vardır. Çünkü hac ibadetinin yerine getirilmesinde kişinin istekli olması ve belirli bir mali güce sahip olması yeterli olmamakta, Suudi Arabistan mevzuatına göre hac ibadetinin yapıldığı Mekke ve Medine'ye gidebilmek için özellikle genç kadınların yanlarında birinci derece yakınlığı olan bir erkeğin bulunması zorunluluğu vardır. Bu da, kadınların tek başlarına hac ibadetini yerine getirmelerine engel oluşturmaktadır.

Yeni Dinde En Çok Zorluk Çekilen Konular

Din değiştirme sonrası yepyeni bir hayat ile karşılaşan mühtediler için yeni dinin gereklerini yerine getirmede bir kısım zorlukların olacağı kolayca tahmin edilebilir. Bu zorlukları kişisel ve toplumsal olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Yeme içme ve giyinme alışkanlıklarında değişim, düzenli namaz kılma veya oruç tutma gibi

ağırlıklı olarak mühtedinin kendi karar ve iradesiyle halledebileceği zorluklar kişisel; yeni yaşam tarzının gereklerini yerine getirebilmesi için kendi iradesinden bağımsız, uygun iş, eş, arkadaş ve ibadet ve eğlence yeri bulamama, helal gıda temininde zorluklar gibi dış ortamın uygun olmaması nedeniyle karşılaşılan zorluklar da toplumsal zorluklar olarak nitelenebilir. Belçikalı mühtedilerin Müslüman olduktan sonra karşılaştıkları zorlukların daha çok toplumsal zorluklar olduklarını söyleyebiliriz.

Genel itibariyle en çok zorluk çekilen konular sırasıyla; birinci yeterli dini eğitim alma (31 kişi), ikinci ibadet için uygun ortam bulma (26 kişi) ve üçüncüler helal gıda temini, evlenmek için uygun eş, İslam'a uygun giyinmedir (25'er kişi) (Tablo 16).

Tablo 16'daki konu başlıklarını kadın ve erkek açısından oranladığımızda, Belçikalı kadın mühtedilerin en çok zorluk çektiği konular sırasıyla İslam'a uygun giyinme (%88), İslam'a uygun çalışma (%79), İslam'a uygun eğlenmek (%75) ve ibadet etmek için uygun ortam bulmaktır (%62). Kadınların en çok zorluk çektiği İslam'a uygun giyinme her ne kadar kişisel gibi görünse de sonucu itibariyle toplumsal boyutları olan bir durumdur. Bu nedenle kadınların örtünmesi oruç tutma gibi sadece kişisel bir boyutla sınırlandırmak zordur.

Kadınların en az zorluk çektiği konu olan helal gıda temininin (%24), erkeklerin en çok zorluk çektiği (%76) konu olması dikkat çekicidir. Benzer şekilde erkeklerin en az zorluk çektiği İslam'a uygun giyinmenin (%12) kadınların en çok zorluk çektiği konu olması mühtedilerin yeni hayatlarında karşılaştıkları zorluklarının cinsiyete bağlı olarak anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir.

		İslam'a uygun arkadaş ortamı bulma	İslam'a uygun çalışma ortamı bulma	İslam'a uygun giyinme	Evlenmek için uygun eş bulma	Eğlenmek için uygun ortam bulma	İbadetler için uygun ortam bulma	Helal gıda temini	Yeterli dini eğitim alma	Diğer
Kadın	Sayı	7	15	22	9	12	16	6	16	5
	%	35	78,9	88	36	75	61,5	24	51,6	100
Erkek	Sayı	13	4	3	16	4	10	19	15	0
	%	65	21,1	12	64	25	38,5	76	48,4	0
Toplam	Sayı	20	19	25	25	16	26	25	31	5
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 16: Müslüman olduktan sonra en çok zorluk çekilen konular¹⁰

İslam'la İlgili Faaliyetler

Din değiştirenlerin yeni dini hayatlarını sürdürme yanında dini faaliyetlere katılım düzeyleri de önemlidir. Zira, Müslümanların İslam'ın yayılması için çalışmaları da dini görevler arasında sayılır. İslam dinini seçen Belçikalıların %60,7'sinin toplantı ve etkinliklerine katıldığı Müslüman bir dernek veya cemaat vardır. Bu tür dernek ve cemaatlere kadınların (%74) katılım oranı erkeklerden daha yüksektir (%46).

107 Belçikalı mühtedi içinde sadece %21,5'i İslam'ı başkalarına anlatmak için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Tebliğ faaliyetlerine katılmada az da olsa erkekler kadınlardan önde görünmektedir. İslam'ı başkalarına anlatma faaliyetleri içinde; İslam'la ilgili ders verme, Müslüman olanların gittiği derneklerin faaliyetlerine çeşitli desteklerde bulunma, arkadaş, akraba ve ulaşabildiklerine İslam'ı anlatmaya çalışma, Kuran'ın içeriğini anlatma hatta internet sitesi hazırlama ve sanal âlemi kullanma yer almaktadır.

¹⁰ Katılımcılar bu sorunun seçeneklerinden iki cevap verdiği için satırdaki erkek ve kadınların sayısı ankete katılanların sayısından fazladır.

Sonuç

Bu çalışmada, cinsiyet faktörünün din değiştirme ile ilgili algı, durum, tutum ve davranışlarda bir rolünün olup olmadığı, 107 Belçikalı mühtedi ile yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmada elde edilen temel bulgular aşağıda özetlenmiştir.

En çok din değiştirilen yaş hem kadında hem de erkekte 18-24 yaşlarıdır. Din değiştiren kadınların eğitim düzeyleri erkeklerden düşük olmamasına rağmen mesleki statü ve gelir düzeyi düşüktür.

Müslüman olmadan önceki dini inanç, hem kadınlarda hem de erkeklerde en çok Katolik-Hristiyanlıktır ve yine her iki cinsin de dindarlıkları genellikle sadece Allah'a inanma düzeyindedir. İşlam'a girmeden önce Müslümanlarla ilgili en çok kanaat erkeklerde olumlu iken kadınlarda olumsuzdur. Mühtedilerin İşlam'a ilk ilgi duyma sebepleri kadın ve erkeklerde değişmemektedir ve sırasıyla Müslüman komşu, arkadaş, tanıdık; manevi boşluğu doldurma arayışı; hayatlarında önem kazanan bir Müslümanla ilişkiyi ilerletme isteği ve son olarak Müslüman bir ülkeyi ziyaret gelmektedir. Ancak seyahat sebebi ile İşlam'a ilgi duyan kadın mühtediler erkeklerden daha fazladır.

Müslüman olmaya karar vermiş kişilerin bu kararı uygulamadan önce en çok kaygılandığı konuların başında aile içi ilişkilerin bozulması gelmektedir. Bu kaygıyı kadınlar erkeklerden çok daha yoğun hissetmektedir. Hem kadın hem de erkek Belçikalı mühtedilerin çoğunluğunun araştırmaları sonunda Müslüman oldukları görölmektedir. Belçikalı mühtedilerin isim tercihlerine cinsiyet açasından bakıldığında; kadınların Müslüman olduktan sonra ikinci bir isim alma, erkeklerin ise isimlerini değiştirme eğiliminde olduğu görölmektedir. Mühtedi kadınların günlük hayatında 'tamamen' değiştiğini belirttiği en önemli konu yeme-içme alışkanlıkları iken erkeklerde ibadete ayrılan zaman öne çıkmaktadır.

Belçikalı kadın mühtediler din değiştirdikten sonra en çok kı-

yafetleri, giyim kuşamları; erkekler de en çok ibadetleri konusunda eleştirildiklerini belirtmektedirler. Kadın için tesettür Müslüman olduğuna dair en belirgin göstergedir. Müslüman olmayan çevrenin bu göstergeye pek de toleranslı yaklaşmadığı gözlenmektedir. Din değiştirenlerin İslam'ın yasak ettiği eski alışkanlıklardan büyük oranda uzaklaştıkları, bu konuda kadınların erkeklerden daha duyarlı oldukları, ancak önceki yaşamdan kalan kültürel alışkanlıkların korunmasında ise kadınların daha muhafazakâr davrandıkları görülmektedir.

Hem kadın hem de erkek mühtedilerin yaklaşık dörtte üçü birinci sırada Ramazan orucu, ikinci sırada günlük beş vakit namazı ve üçüncü sırada yıllık zekât ibadetini düzenli olarak yerine getirmektedir. Kısaca oruç, günlük namaz, zekât, sadaka, Kuran okuma gibi ibadetle de kadın erkek arasında keskin bir fark bulunmamaktadır. Ancak Cuma namazı ve hac ibadetinde kadın ve erkeklerin durumları farklılaşmaktadır; Cuma namazı düzenli kılanlar içinde erkekler kadınlardan iki kattan daha fazladır. Hacca gidenlerin tamamı da erkeklerdir. Cuma namazındaki farkın Cumanın erkeklerle farz oluşundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Seyahat konusunda Avrupalı kadınların oldukça serbest ve hevesliyerek ibadetle seyahatin birleştiği Hacda kadınların erkeklerin çok gerisinde kalmasının Suudi Arabistan'ın 45 yaşından küçük kadınlara yanında eş, kardeş, baba gibi bir yakının bulunmadan vize vermemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Müslüman olanların arkadaş ortamı, iş ortamı, eğlence ortamı, uygun eş bulma, helal gıda temini, dini eğitim alma, dini eğitim alma gibi konularda yeni kimliklerinden kaynaklanan yeni yaşamlarında bir takım zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Karşılaşılan zorluklar açısından cinsiyette bir farklılaşma söz konusudur. Kadınların en çok karşılaştığı zorluk; İslam'a uygun giyinme, erkeklerinde helal gıda teminidir. Dini bilgi temini konusunda da kadın ve erkek arasında bir farklılaşma söz konusudur. Erkeklerin dini bilgi almak istediklerinde en çok başvurdukları kaynak kitap ve imam/dini bir otorite iken kadınlarda kitap ve internettir.

Kaynakça

- Arı, Aydoğan ve Yusuf Karabulut (2011). *Neden Müslüman Oldum? İhtida Öyküleri*, Ankara: DİB Yayınları
- Anway, Carol L. (2004). *Bir Başka Dünyanın Kızları: İslam'ı Seçen Amerikalı Kadınların Tecrübeleri*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Eraslan, Sadık (2005). *Günümüzde İhtida Hareketleri*, III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/462.
- Furgeson, Earl H. (1965). "The Definition of Religious Conversion", *Postoral Psychology*, September, 8-16.
- Hadzhi, Mustafa Alish (2007). *Din Değiştirmenin Sosyolojik Sonuçları (Bulgaristan Örneği)*, Marmara Ün, Sosyal Bil. Ens. Din Sosyolojisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi <http://www.pewforum.org/Faith-in-Flux.aspx>, (Erişim:16.06.2013)
- Karabaşoğlu, Metin (2000). *Yollarda: İhtida Öyküleri*, İstanbul: Kara Kalem yayınları.
- Kavakçı, Merve (2008). *Batıda Müslüman Olmak*, İstanbul: Beyan yayınları.
- Kesen Kurçak, Ayşe (2012). *Türkiye'de Din Değiştirme Üzerine Yapılan Çalışmaların Sosyolojik Analizi*, K. Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi.
- Kim, Heon Choul (2003). *Din Değiştirmenin Entelektüel Arka Planı*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kirman, M. Ali (2003). "Küresel Bir Olgu Olarak Din Değiştirme ve Aile Kurumuna Etkisi", *Dini Araştırmalar*, 6 (17), 269-280.
- _____, (2004). "Din Değiştirme Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Dini Araştırmalar*, 6 (18), 75-88.
- Köse, Ali (2000). "İhtida", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXI, ss. 554-558, İstanbul: İSAM
- _____, (2008). *Neden İslam'ı Seçiyorlar. Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyal Bir İnceleme*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Lofland, John, Norman Skonovd (1981). *Conversion Motifs*, *Study of Religion*, 20 (4), 373-385.
- Loveland, Matthew T. (2003) "Religious Switching: Preference Development, Maintenance, and Change", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42(1), 147-157.
- Murad. Abdulhamid (2005). "Geçmişe Duyulan Özlem Olarak Hidayet: Büyük Misakın Uzantısı", *Köprü Dergisi*, 91, 69-93.
- Neumueller, Caroline A. (2013). *The 21st Century New Muslim Generation. Converts in Britain and Germany*, Saarbrücken: Scholars' Press.
- Peker, Hüseyin (1979). *Din değiştirmede Psiko-Sosyal Etkenler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sosyal Bil. Ens. Doktora tezi.
- Rambo, Lewis (2011). "Din Değiştirme Teorileri: Dini Değişimi Anlama ve

- Yorumlama", (çev. Hatice Gül), *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 204-226.
- Sevinç, Bayram (2006). *Hıristiyan Olan Türkler ve Türk Misyonerler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi.
- Sherkat, Darren E. (1991). "Leaving the Faith: Testing Theories of Religious Switching Using Survival Models", *Social Science Research*, 20, 171-187.
- Suleiman, Yasir (2013). *Narratives of Conversion to Islam in Britain Female Perspectives*, Centre of Islamic Studies, University of Cambridge.

